

EUZKERAREN AUZIA MENDEETAN BARNA

Ba-dago, ikusteko ta aipatzeko ere mendeetan barna gure izkuntzari buruz gertatu danaz; zer izan dan ori jakiteko, lenengoz, baña ortatik atera ditezken ondorioak nolakoak izan diran eta nolakoak izan bear diran ikusteko.

Euzkeraren aurka eten gabe ari-izatean bi egite agertzen dira beti o ela jokutzen eta lan negarga i ortan ongienik alkartzean, gure E i'aren bizia gero ta geyago ziztutzen, aulatzten eta ondatzten; E i'aren zabarkeria ta gure jakintsuen ezeztatzea bat dira, ta gure aldameneko late ien izkuntza ta gogo-lantzeen jokera bestea. Ta a iga iena auxe: ainbeste zabarkeri ta ainbeste jazarpena jasan bear-izana en, ementxe dugu oraindik euzkera bizi-izate eta bere inda eta bizitasuna age erazten; benetan ongi ulertzen ez dan egipena.

Eta gutxienik ulertzen dana, gure au ekoen zabarkeria izan da; baña nolako zabarkeria!, guztiz lotsatuta agertzeko eñe. Euzkera, gure E i'ari ta onen semeai izena eman ondoren, Erraren gogoari eusten ari-izana da tai gabe ta mendeetan barna; euzkera gure gogoaren eguratsa dalarik, gure-gurea izanik, eta bere galtzearen au ean bost ajola; euzkalduna beti amor-egiten, Azkue'k bere iztegian diñoen bezela. Nola o elakorik ulertu? Ludi'ko beste Eri guztiek beren izkuntza maite dute barne-barnetik eta beraren alde beti jotzen, naiz jakintsuek naiz ez jakitunek ere; ta gurean ez batzuek eta ez besteak be, ergelkeriz beteta, Erraren izkuntza ta bere gogoaren aurka yardutean; negarga i benetan orela gertatu dala oartu-beara.

Gure jakintsuak batez ere; nola etzuten ikusten gure gogo-biziari eutsi al litekena euzkera bakarik zala?; eta, jakiña, jakintsuak orela jokutzen zutelarik, zer egin lezake eri a unta?; alakotz, erantzunik aundiena jakintsu ayengan ikusi bear. Batzuen batzuk, bai, euzkerarenganako beren ardura ta maitasuna ager-tu zituzten, baña oso gutxi beti, ta guziak ziran orela jokatu bear-izan zutenak. Nola guzti ori ulertu? Azkue'k, ori buruz, euzkaldunak beti amor-egiten ari-izan zirala diño; ortan edo, ainbeste zabarkeriaren azalpena?

Amaseiga en-mendean argitaratu zan euzkeraz idatzitako lenengo idaztia: "Linguae Vasconum primitiae" (1545), Beñat Etxepare, Eyerala e'ko apaiza izan zanak idatzita. Euzkeraz idatzi ta izena lateraz ipiñi; orek adierazten digu, naiz idazle ura naiz bere atzetik sortu ziran Joanes Leiza aga naiz Axular eta besteak, geyenak bederan, apaizak izan zirala, ta ori izateko, apeztegieta egi bear-izan zituzten ikasketak lateraz buruturik izan egin ziralako, guziak latera-koyak izan ziran eta bidezkoa izan zanez berak idazteko erabili zuten euzkera lateraz ere kutsaturik atera zitzaen.

Ora, ayek uste-izana gabe, baña egiten, euzkeraren egituraren aurka burutu-tako kaltea. Ez da ustekoa, noski, ayek ori ikusi zutela; baña geuk bai, guk argi ikusten dugu jokera ura ta o engatik ez ditugu ayek eredutzat artu bear, naiz eta ayen lanak oso aipaga iak izan.

Etxape izena baño "Dexepare" da geyago ezagutu ta erabiltzen dana; ta or dugu parantzeraren eragipen bat, izkuntza onen eraz euzkaldunak ere erabi i zutelako, abizen oni buruz onela: Beñat de Etxepare, Beñat d'Etxepare,

Beñat Detxepare'raño aldaturik; ta ori bezela amaika abizen, eta gutxi edo o(ela dagozela ikusten dutenak. O a, beraz, argienik, erderak eragindako aldakuntza, ainbeste abizenetan buruturik; ola ere geuk aitzu bea(ez duguna ta egin bea(duguna, gaur euzkerak daukan zepa kendu ta gure izkuntza gai guzietarako garbiturik, bera dan bezela erabiltzeko.

Len, euzkeraren aurka jokatzean gure e ita en zabarkeria aipatu dugu; ona emen erderaren eragipena, lenengoak egokienik lagundu ta laguntzen duena. Lenengoa euzkaldunena izan zan, uste dezakegunez euzkaldun guziena izan zana; biga ena, erderarena, baña egitan lau erderaena: latera, parantzera, gaskonera ta españera..., ta alaz ere oindiño euzkera bizi.

Ortik edo ta norberaren gogoia elikatzeko, euzkera iñoiz ez eta, aitzitik, beti erdera erabili dalako, zerbait ikasi duten euzkaldunak oro erderaz oldoztu egin bea(dutela, ta, enurarik ez, ortxe dugu euzkeraren aurka agertzen zaigun beste eragozpena, bai ta erderaz ari-izateko guztien jokera. Amaika oztopo euzkerari dagokion eta bea(a zayon bidean barna ibili alizateko; noski, oztopo guziak bat-banaka kendu bea(ditugu, euzkera yarei bizi dedin eta o(ela bere etekin mardulak eman al ditzan. Ba-dugu lana gure izkuntza au bera dan bezela ta guzirako erabilita ikus dezakegun, eta egiazko bere bizian barna ibiltzen eta erabiltzen lortzeko.

Gaitz erdi gure ebazkizun aundi au euzkaldun guztien aldetik argi ta bea(dan bezela ikusita izango ballitz; baña zoritxa ez gutxi edo dira gure artean gaur euzkeraren egokera ondo atematen dutenak; eta zioa nun?, lengo zabarkerian?,..., nun? Oro bat jo, aipatzen ditugun jokera guzti oyetan apika.

Nola, baña, jokera tx(a(guzti oyetatik atera?, nola guztien aldetik gure ebazkizun aundi au zuzen ikusi? Zara benetan. Alakotz, guztiz bea(a, ezinbestekoa da ororentzat auzia ondo begiratu, aztertu ta sakondu egitea; nola egokiro eragin gure anai euzkaldunak gure bea(aundi ori ikusi ta erabil dezaten?, zala ere orixe lortzea. Eta ezpaitakoa dugu oso, euzkeraren semeak, ots, euzkaldunak beren amaren biziari eusteko lan ori egitea, bidezkoa danez.

Nai ta nai ez, orixe euzkaldunen auzi ga antzitsuena, guziok au era ateratzeko zain eta muin gure gain artu ta lagundu bea(duguna; ta orixe gure biziarena ta gure abe iaren biziarena dalako, guziok, iñork zirikatu gabe, gure biotz guziaz maite ta zaindu bea(-izango genuke, aita ta ama anayak, geroren odola berez maite oi ditugun bezela.

Eta be iz ere ta eten gabe, ebazkizun au ororena dala goraki esan bea(da; beraz, gure izkuntza bea(dan bezela lagundu ta erabiltzea gure E i'an jayo diran guztiek bete bea(duten eginbea a dugu, ez da au(ak ikastoletan bete bea(duten eginkizuna baka ik; bai, ororena bezela onartu bea(dugu, guziok eta bakoitzak: au(ak, gazteak, adiñekoak, za(ak, neska ta mutilak, gizon eta emakumeak, ots, E i osoaren ebazkizuna, ta betetzekoa dan eginbide oroka(a onartzean. Eta ez da ondo ulertzen gurean ori esan bea(dala; Ori, Eia egiz maite-izan ezkeru, berez sortu bea(-izango litzaiguke guziori barne-barnetik, biotz-biotzetik; gaurko ontan, zoritxa ez ez da ori gertatzen, eta o(engatik ain zuzen, alegin aundienak egin bea(ditugu gure E i osoan o(ela gerta ditekene. Gure Eña bizi al izateko, ezinbestekoa dugu ori zearo; eta beste aldetik, gure e ita ak oro bide ortatik gogoz joango balira, argienik erakutsi al izango genuke E i osoaren bizi-izateko naya. Ia noizpait ori o(ela ikusi al ote dezakegun.

Umandi